

NAŠI ŽAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2.80, za pol in četrt leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto III.

Ljubljana, meseca junija 1905.

Štev. 7.

Cenjenim čitateljem!

Prihodnja osma številka „Naših zapiskov“ bo prinesla članke
„O nekaterih naših kulturnih zavodih“.

Dobivale se bodo številke tudi posamezno. Pregled ostane tudi v specialnih številkah.

Naša umetnost na tujem in doma.

I.

Slovenski umetniki razstavljajo na Dunaju pri Miethkeju, v Belgradu na jugoslovanski izložbi, v dunajski „Secesiji“ in vzbujajo povsod pri tujcih kakor pri bratih zanimanje in živahno diskusijo. V domovini slovenski pa je vse tiho . . .

In vendar so bili pričenjali razstavljati najprej doma. A to je bilo „nek-daj“ . . .

Bilo je v začetku septembra leta 1900, ko so veliki rumeni lepaki po oglih ljubljanskih trgov in ulic naznanjali slovenski prestolici glasno in razločno:

„I. slovenska umetniška razstava. Od 15. septembra do 15. oktobra t. l.“

V predvečer otvoritve, dne 14. septembra, je pisal „Slovenski Narod“:

„Jutri, v soboto opoldne se bodo odprla vrata v veliko dvorano „Mestnega doma“. Ta pomenljivi dan mora se zaznamovati kakor mejnik na našem kulturnem polju, ob katerem se pričinja upodabljalnim umetnostim v Slovincih *nova*, plodnejša doba“. In drugi dan so otvorili prvo slovensko umetniško razstavo z „zastopnikom njegove eks-celence g. deželnega predsednika“ na čelu in „zastopnikom njegove prevzvišenosti g. knezoškofa“ ob strani. Zvečer je krasila izdajo „Naroda“ vznešena pesem: „Naš dan je tu! . . .“ Zložil Engelbert Gangl.

In glas je šel po deželi. Vzorna rodoljubkinja okolice tržaške je sprožila idejo posebnega vlaka v Ljubljano, in

na dan 7. oktobra je vzprejela bela Ljubljana 316 rodoljubkinj in rodoljubov v svoji sredi. Na kolodvoru jih je čakal mestni občinski zastop z županom, odbor dramatičnega društva, intendantca dramatičnega društva, ljubljanski „Sokol“ z zastavo, „Slavec“ z zastavo, „Ljubljana“ z zastavo, „Zidarsko in tesarsko društvo“ z zastavo, „Meščanska godba“ in nebroj slavnega občinstva. Za vnetimi Tržačani niso hoteli zaostati vrli Štajerci, za Ganglom ne T. Doksov, in tako čitamo v podlistku dne 20. oktobra drugo vznešeno pesem: „Štajerskim bratom dospelim na 1. slovensko umetniško razstavo“. Povsod se je govorilo o umetnosti, in naš čislani starina in pobornik umetniške ideje Vatroslav Holz je začel — vesel, da ni več „glas vpijočega v puščavi — že govoriti o „Umetniškem domu“, ki si ga zgradi „Slovensko umetniško društvo“ „danes ali jutri“.

Danes pa ni ne „nove dobe vpadablajočih umetnosti v Slovencih“, ni slovenskega, za umetnost tako navdušenega občinstva, ni „Umetniškega doma“ in ni samega „Slovenskega umetniškega društva“ več. Zaspalo je mirno v Gospodu, in pred poldrugim letom se je nekega lepega večera izvršil njegov pogreb na vrtu „Narodnega doma“, kakor mi piše prijatelj Adam Sever. „Žalujočim ostalim“ slovenskim umetnikom pa je odprta zopet samo daljna in hladna tujina . . .

Kako je moglo priti tako?

Prišlo je to tako, ker je slavno slovensko razumništvo našo umetnost usodepolno in nespodobno mistificiralo. Delalo se je, da je umetniško, to se pravi kulturno zrelo, da umetnost ceni

radi umetnosti same in razume njen visoki pomen in poklic, hlinilo se je, da se je prišlo klanjat tej visoki kulturni boginji, med tem pa jo je varalo s tem, da je izrabljalo njeno nedotakljivo ime v svoje — politične namene. In to je bil nedopusten prestop. Nič ni stalnejšega nego umetnost in nič tako omahljivega ko politika. Nič ni čistejšega in svetejšega v človeškem delovanju nego umetnost. Politika pa je vsota kompromisov dobrih in slabih stvari, omogočenje enega idealnega stremljenja potom vzprejetja stoterih pogojev, ponižujočih človeško individualnost, hrepenečo dvigniti se iz črednega položaja množice in nizkotesnih okoliščin zaostalega kulturnega stanja. — Svoji ceneni buržoazni politični navdušenosti je dajala slovenska inteligenca duška, pa je rekla, da se navdušuje za Jakopiča in Groharja. A steklo se je leto in dan in slamnata baklja slovenskega navdušenja za umetnost je bila mrzel pepel in dolgočasen, siv prah. Slovenska inteligenca, ki je trdila leta 1900, da stoji v eni vrsti s svojimi umetniki, da takorekoč že čuti blagodejno pihljanje kril slovenskega genija v njegovem višnjem poletu, se je leta 1904 in 1905 znašla v svojih neokusno opremljenih, dolgočasnih sobah, na oguljenih foteljih, pod oprášenimi olegrafijami, med dolgočasnim, cenenim pohištvom, pri kranjskih klobasah, krakovskem zelju in dolenskem cvičku. Vi, ki ste takrat tako širokoustno trdili, da ste z našimi umetniki kri ene krvi, vam bi sedaj zaklical podobne besede, kakor jih je naslovil Heine na nemško publiko, slavečo Goetheja: v plenica so bili slovenski umetniki eno z vami, a sedaj jih loči od vas vse to, kar loči

kulturo od barbarstva! Vi seveda se izražate po svoje, a končno poveste isto, ko pravite, da so naši umetniki tujci.

Umetnost se ne da mistificirati na dolgo in prej ali slej se maščuje. In v resnici maščevala se je, ko je odkrila, da so veljale vaše manifestacije, vaše zastave, vaši posebni vlaki, vaši govori in vaše parade z zastopniki „ekscelenc in prevzvišenosti“ le politiki, vaši „praktični“, „koristni“ matroni branjevki, ne pa nebeški hčerki umetnosti.

Nič hrupa ni bilo treba in nič šuma. Zakaj čim več ropotanja takrat, tem zloveščejša in smrtnejša tišina sedaj, ko se kaže vaša molčetrobentajoča nekulturnost.

Dom umetnosti je dom blagodejne tišine, svetega miru in višnje harmonije. S pobožnim, tihim korakom bi bili morali stopiti vanj, odpreti oko in srca, zbrati duha in izkušati razumeti. In vaša duša bi bila izpregledala, vaše srce bi bilo napolnilo hrepenenje po neskončnosti, vzljubili bi bili delo našega genija, našli bi bili tih sled naših boljših duš, zasvetila bi se vam bila pot, ki je jasna, bela cesta višje slovenske kulture . . .

Takó pa vam je ostalo vse s sedmimi pečati zapečateni knjiga. Res je kupil X. Groharjevega „Našega Petra“, a obesil ga je v salon na steno in tam visi in nima nikake zveze z gospodarjem svojim. V spomin mi prihajajo besede ruskega umetniškega kritika Benoisa o ruski inteligenci: Salon je pri teh ljudeh kotiček za umetnost, soba, kjer sprejemajo posetnike in se jim kažejo drugačne kakor so. V svojih obednicah, delavnicah, spalnicah itd. pa sede na brezokusnih stolih, pod cenenimi „podobicami“, za-

krpanimi tapetami in o neslanostih govoré.

Dokler nebo umetnost vaša vsakdanja potreba, dokler ne bo prava umetniška slika v vašem stanovanju tako neobhodna ko milo v vašem umivalniku, lep kip ne manj ko ogledalo na steni, ne govorite, da ste kulturni in ne prirejajte posebnih vlakov na umetniške razstave!

Ne mislite, da zahtevam od vas nekaj, česar nikjer na svetu ni. Zato mi niti treba ni staviti vam velike narode v vzgled. Bil sem v Finlandiji, v trimilijonski severni deželici, kjer štiri petine celega naroda morebiti še nikoli ni videlo svoje prestolice, približno tako velike ko naša Ljubljana — Helsingfors. A ko sem se izprehajal med novimi hišami tega mesta, sem doživel slučaje, da je stopil k meni preprost meščan in me je ogledujočega tujca ljubeznivo spremil po tej ali oni ulici in mi z živo vneto razlagal prednosti arhitekture te ali one stavbe. Ljubezen mu je žarela iz oči, ko mi je razlagal moderne vhode, zanimive narodne ornamente in okraske, ki jih je obenem kritiziral in hvalil, ker jih je — razumel.

In preden sem se seznanil s kakim finskim umetnikom, sem vedel, da v tej deželi umetniki niso tujci in kultura ne tujka.

II.

Seveda je treba tu izpregovoriti tudi z našimi umetniki pošteno resno besedo.

Razstavili so v domovini in dali svojim rojakom priložnost umetniškega užitka, priliko seznaniti se na delih domačega uma in rodne roke z umetnostjo, razviti svoj estetični čut, uriti v primerjajoči kritiki svoj umetniški vkus in

krepi sodbo svojo. In s tem so mislili, da je vse opravljeno.

Med tem pa je bil s tem storjen samo prvi korak, pri katerem se je drugi tem občutneje pogrešal.

Naša moderna umetnost vendar ni našemu občinstvu tako razumljiva ko oranje z novim železnim plugom. Napredek in prednosti poslednjega vé in razume vsakdo, ker smo imeli tudi lesen plug, čigar sodobna izpopolnitev in nič drugega je železni plug. In kakor železen plug na lesenem in ta na še bolj primitivnem tako bazira tudi moderna umetnost na celem dolgem razvitku, na mnogoštevilnih fazah umetnosti preteklih dob. Pri tem razvitku pa se mi Slovenci nismo udeleževali, ker še kulturno nismo živeli. Vsak naš sedanji umetnik preide ta razvitek sam zase v letih svojega učenja. A narod naš ne vé nič o njem. In vendar prihajajo naši umetniki s svojo umetnostjo pred narod, da bi o nji sodil, jo užival in razumel.

Tu imamo opraviti z očitno zmoto, od umetnikov tem manj razumljivo, ker so vprav oni tisti, ki najboljše vedó, kaj vse suponira njih umetnost, ker so vse to sami preživeli, izkusili in prečustvovali.

Lepo je bilo, da so naši umetniki razstavili doma, a lepo ni bilo, da so puščali našo množico pred svoje slike in kipe — naj se mi odpusti izraz — „kakor tele pred nova vrata“. Pri nas, kakor pri vseh malih, začenjajočih narodih, ni misliti razstav brez pojasnjujočih, poučujočih *predavanj*. Vešč „conférencier“ bi moral otvarjati naše umetniške razstave, ne pa zastopnika „njegove ekscelence in njegove prevzvišenosti“. Bahati se nimamo mi prav

z ničemer in se nam tudi ni treba, zato ker nam more bahanje na takih poljih kakor je umetnost samo škoditi. In nam je že škodilo s tem, da so naše prve razstave minile, ne zapustivši nikakega sledu v občinstvu. Razumevanja je treba tu in požrtvovalnega, ljubezni polnega poduka, ako hočemo, da bo naša umetnost dobila občinstvo, brez katerega je ko odtrgan list, ki ga veter nosi po planjavi.

V tem oziru naj bi si naši umetniki vzeli v vzgled Fince in Slovake.

O finski umetnosti in ondotnem kulturnem delu bo morebiti prilika govoriti drugje in obširneje. Tu naj opozorim samo na način, kako gori na daljnem severu prirejajo umetniške razstave. V zvezi z „narodnim izobraževalnim društvom“ (Kansawalistusseura), ki ima v svojem področju ljudske knjižnice, pevška in telovadna društva otvarjajo umetniki ob času vsakoletnega narodnokulturnega praznika — nekakih modernih olimpskih tekmovanj — svojo razstavo, na kateri občinstvo takó, kakor je zjutraj poslušalo poljudna znanstvena predavanja, poslušá popoldne v razstavni dvorani predavanje o umetnosti. Tu se mu pripoveduje o potih, ki jih je doslej hodila umetnost v starih kulturnih narodih, o ciljih, ki k njim stremi sedaj na tujem in doma. Špecijelno glede domače umetnosti se kaže občinstvu na razstavljenih slikah, v kaki zvezi so s sodobnim svetovnim umetniškim stremljenjem in v čem ovajajo in povdarjajo svojo lastno noto. Ta predavanja prinašajo v občinstvo zanimanje za umetnost, bude in dramijo njegovo lastno sodbo. Umetniki in njih prizadevanja ne postajajo ljudstvu tuji in —

kar je zelo važno — tudi ljudstvo ne umetnikom. Na teh razstavah se ustvarja med obema nevidna a krepka vez, ki se na nji utrjajo tla in se postavlja temelj samostojni finski narodni umetnosti. Po tem in takem nam postane razumljiv ne samo umetniški zmisel finske inteligence, ampak tudi fakt, da se finska umetnost, kakor je mlada, odlikuje že sedaj s krepko samostojno marko. Človek bi mislil, da se Finlandija kakor v zunanjem življenju tudi v umetnosti ne loči dosti od Skandinavije. A med tem bi tu zastoj iskal švedske gladkosti, ali jasne in ljubke norveške naivnosti: V deželi Galléna je doma mogočna fantazija, mrkomolčča drama, resnoba in silna volja prvobitne narave, azijske rase, potisnjene na sever in oblečene v kožuh, mrak in blede svetlobo. In ta se razodeva tako v slikah kmeta Juha Risanena, kakor v lesorezbah Emila Halonena.

Naši umetniki si morajo vzgojiti občinstvo; ne samo zato, da bo njih umetnost dobila v narodu trdna tla, ampak tudi iz enostavnega vzroka: — če hočejo sploh izhajati. V ta namen pa ni dovolj, da komodno kopirajo nemške razstavljalce. Tudi razstavljati se mora pri nas našim razmeram primerno, torej po naše. Zato ni dovolj, da se je poizkušalo razstavljati samo v Ljubljani. Naša prestolica je sicer središče slovenskega razumništva, a kakor smo videli, se na to razumništvo samo ne gre niti zanašati, niti naslanjati. Posebno ako se odločijo naši umetniki delovati umetniško vzgojevalno, morajo gledati, da v to svrhu privzemo čim dalje več publike in iz čim najširših krogov.

Zato so potrebne umetniške razstave tudi po deželi, v naših pokrajinskih mestih.

Slovaki so razstavili leta 1900 pod vodstvom Joža Uprka v moravskem Hodonínu. Dr. Blaho iz ogrske Skalice je prišel tja s svojo dramatično četo in predstavljal ob času razstave narodno igro „Rozmajrin“, ki se je zelo priljubila narodu. Poizkusilo se je s poučnimi predavanji in razno razvedrilno, veselo zabavo. In razstava je imela velikanski uspeh med ondukajšnjim brezmalega čisto kmetiškim ljudstvom. Kmetiška duša je poželjivo pila ta čvrsti napoj narodne kulture, uživala je in odpirala svoje nedotaknjeno, neprevzeto srce bolj radovoljno, nego razni polinteligenti, ki so slišali v svojem življenju o tem in onem zvoniti, pa mislijo sedaj, da je njihovi kulturni potrebi že zadoščeno, ako pri tem ali onem pojavu narodnih prosvetnih prizadevanj kritikujejo vihajo nosove. In dogodilo se je nekaj povsem novega, da so premožnejši kmetje celó odpirali svoje mošnjčke in kupovali slike . . . Nezaslišan ta pojav v zgodovini umetnosti sicer ni. Saj vemo, da je v času razcveta nizozemskega slikarstva takratni nizozemski meščan, ki je stal približno na takšni kulturni stopnji kakor danes naš boljši kmet, krasil stene in oltarne kote svojih stanovanj samó z originali. In vprav iz tega intimnega razmerja med slikarjem in občinstvom je nastala ona zanimiva nizozemska žanrska umetnost, ki se je celó kakemu Goetheju iz vseh umetniških šol najprej priljubila.

Naslednje leto so razstavili mladi slovaški umetniki v Preravi. S tretjo razstavo so romali v Silin, kjer so se združili

z industrijsko izložbo karpatskih komitetov, s četrto, lansko v Kromeriž. Razstavne stroške so pokrivali deloma s subskripcijami, a po vsaki razstavi je ostalo mladim možem par sto goldinarjev, tako da je mogel kak Lehotsky, sin revnega učitelja iz Lalyta s skupičkom potovati celó v Italijo in v Monakovem nadaljevati v Pragi započete študije.

Tako torej delajo ti navdušeni, žilavi mladi Slovaki in ustanavljajo malemu narodu umetnost ter si že pridobivajo izvestno ime tudi v širšem svetu, dasiravno večina teh mladeničev, ki se imenujejo Maly, Pacovsky, Mitrovsky, Augusta, Frolka, Pečinka nima niti — 30 let!

Vcepate širšemu narodu v srce umetniško idejo in navdali ga boste z dostojanstvom in ponosom, ki ne bosta bazirala na penah in pesku, ampak na procvetu njegovi. In potem bo narod sam zahteval, da se postavi dostojen hram vašemu delu. Ideji „Umetniške galerije“ in „Umetniškega doma“ se ne bosta porajali samo od časa do časa v glavah posameznikov, ampak vsa

kulturna narodna družba bo zahtevala vstvaritve nečesa, kar bo čutila kot svojo potrebo. V zadnjem času je zopet sprožila mlada „Vesna“ na Dunaju misel, naj se pri preureditvi in modernizaciji ljubljanskega Gradu, sedanji mestni lastnini, misli na „Umetniško galerijo“. Krasna ideja! Posebno, ako se z galerijo združi tudi razstavišče, prostor za periodične razstave, naš prihodnji „Umetniški dom“. Kakor je čuti, stremi sedanji mestni zastop po tem, da napravi iz Ljubljane nekako mestno letovišče, oziroma, da pospeši promet tujcev v Ljubljani. Zidajo se novi hoteli, misli se na vzpinjačo na Grad, na ta Janiculum naše prestolice. A poletna umetniška razstava na Gradu bi bila lahko od nekega leta dalje naša stalna vsakoletna revija slovenske umetnosti za domačine in obenem sodobna in lepa atrakcija za tujce. Švicarska mesta polagajo v zadnjem času veliko važnost na to, upoštevajoč užitke modernega človeka, ki so v prirodi in umetnosti.

Na Dunaju, dne 15. aprila 1905.

Dr. Ivan Prijatelj.

V boju za verstvo.

(Nadaljevanje.)

Verska kriza.

Krščanstvo je bilo v svojih začetkih premagovanje židovskega verstva in njegovega bogoslovja na židovskem kulturnem temelju; to je bil zgodovinski pomen Jezusa, čegar nauk in osebnost pa nam je ohranilo še le napisano ustno sporočilo v drugi polovici I. in v začetku II. stoletja. Evangeliji so že slika

verskih stremljenj te dobe. Z razširjenjem krščanskega verskega gibanja med narode rimske svetovne države, zlasti med Grke in Rimljane, s tem, da se je vzprejela rimsko-grška omika, zlasti tudi precejšnje prvine mnogoboštva in grško-rimskega modroslovja, se je razvila katoliška cerkev v srednjeveško teokracijo. Teoretično se je ustanovila cerkev

na podlagi bogoslovja, ki je bilo nadaljevanje grško-rimskega bajeslovja in modroslovja. V cerkvi s papežem in hierarhijo se je politično in socialno utelesilo sociomorfično enoboštvo, ki je še zelo pomešano z mnogoboštvom.

Brezpogojna, naravnost slepa vera je bila dosledna zahteva cerkvenega in političnega absolutizma nasilne dobe, političnega in dušnega nasilja nad neomikanimi množicami, nasilja, ki je vzdrževalo umetno enoto in splošnost (katoliciteto) in doseglo vrhunec na vatikanskem cerkvenem zboru z bogokletno in absurdno¹ dogmo o papeževi nezmotljivosti.

Nravno in versko vzvišen nauk Jezusov je ostal le kvas v srednjeveškem cerkveno-političnem redu. Od prvega začetka je bil v cerkvi, ustanovljeni ne od Jezusa, ampak od Pavla, boj med ortodoksno konservativno² smerjo in med raznimi naprednejšimi smermi, krivoverci so bolj določevali njen pozitivni razvoj nego se tega zaveda nezmotljiva ortodoksnost.

Katolicizem je pozitivno vzgajal narode za reformacijo s svojo sholastiko in z nekaterimi meniškimi redovi ter negativno s svojim nravnim nazadovanjem in propadanjem.

Propadanje katolicizma se javlja že v XII. stoletju, v XIV. stoletju je že zelo očitno.

Naš narod se je prvi iztrgal papeški teokraciji in se potegoval za reformo; pri Češkem Bratovstvu je doseglo versko reformacijsko stremljenje vzorno popol-

¹ Absurden = nezmiseln, absurdnost = nezmiselnost.

² Konservativen = kdor se drži starega; odtod konservativem ali konservativnost.

nost. S tem je bila dana smer novemu verskemu stremljenju: npravna, praktična.

Po češki reformaciji so sledile verske reformacije in revolucije pri drugih narodih. Našo reformacijo je Rim s pomočjo Avstrije in katoliške Evrope potlačil, iz angleške, nemške in dr. revolucije pa so se razvile protestantske cerkve.

Protestantizem je zamenjal avtoriteto¹ papeža z avtoriteto sv. pisma; zrušil je avtoriteto rimske teokracije, toda sam je zopet ustvaril avtoritativni ortodoksni bogoslovni sistem zato, ker je vzprejel od Rima, ko je bil zavrgel ustno sporočilo, nekritično in nedosledno ne le sv. pismo, ampak tudi tradicionalno² vero in sploh mnogo ustnih sporočil in navad. Poleg rimske teokracije so se organizovale³ nove državne cerkve, navadno absolutistične, kajti absolutistična je bila novodobna država.

in socialno premagana; oficijelne krščanske cerkve že nimajo v ničemur kulturnega vodstva (niti v filantropiji že ne!).

Protestantizem se je tuintam razvil do unitarstva,⁴ do takozv. svobodnih cerkva, toda to so teoretično in praktično slabi poskusi; o t. zv. reformnem katolicizmu se resno ne da niti govoriti. Vsi ti poskusi v bistvu ostajajo na starem temelju, njih voditelji izpuščajo dele starega, ne morejo pa se postaviti na novo stališče, ne morejo versko ustvar-

¹ Avtoriteta = veljava, veljavnost, potem zakonita oblast; odtod avtoritativen.

² Tradicionalen od tradicije = ustno sporočilo.

³ Organizovati = urediti, osnovati; organizacija = uredba, osnova.

⁴ Unitarstvo = krščanska cerkev, ki ne veruje v sv. trojico.

jati. To velja tudi o t. zv. naprednem protestantskem bogoslovju, ki je preveč bogoslovno, malo versko ustvarjajoče.

Teoretični in nravni položaj je pri takih razmerah žalosten: cerkve zadovoljujejo danes s svojim nazorom in redom komaj otroke — vsak le nekoliko misleč in odločen človek nujno prihaja s cerkvijo teoretično in praktično navskriž. Najbolj žalosten sad tega položaja je nravni in verski indiferentizem¹ ter jezuitizem, jezuitizem v teoriji in praksi, jezuitizem v tisočerih razlikah

¹ Indiferentizem = brezbriznost, mlačnost, malomarnost.

od Loyole¹ preko Liguorija² do „módernega“ bogoslovja in „reformistov“.

Razširjeni skepticizem³ ni za verski razvoj tako poguben kot indiferentizem — marsikdo, ki si sam domišlja, da je že premagal verstvo in da je brezbožnik, ima več verstva in višjega verstva nego marsikateri vernik. Cerkev in njena vera je mnogokrat najhujši verski indiferentizem.

¹ Ignacij Loyola (1491 do 1556), ustanovitelj jezuitskega reda.

² Alfonz Liguori (1696 do 1787), cerkveni učenik in ustanovitelj reda redemptoristov (red najsvetejšega odrešenika).

³ Skepticizem = dvomljivost; skeptičen = kdor dvomi.

(Konec prihodnjič.)

Aforizmi o ruski revoluciji.

(Konec.)

III.

Teka razvoja ne ustavi nobena sila, — v sveti Rusiji se je pričel razvijati kapitalizem. In nolens volens je moralo carstvo podpirati mlade sile novo porojenega kapitalizma; to pa ne samo, ker je raztezalo svoje politične načrte čez meje svoje velikanske države in ker ni hotelo zaostati v tekmovalnem boju starega in novega sveta, temuč je diktiral to ravno najabsolutnejši zakon gospodarskega razvitka.

Aleksander III. je napravil sicer blazen poizkus zasukati kolesje razvoja po svoji tako omejeni volji. Dvigniti je hotel položaj zadolženega plemstva in od lakote do lakote tavajočega kmetkega mužika.

Tako se je uresničil zemljiško kreditni zavod pod imenom „Plemska banka“,

ki naj bi napravil čudež: osigural v 19. stoletju moč fevdalizma. A ta „Plemska banka“ je povzročila ravno nasprotni učinek. Leta 1870.¹ je bilo zarubljenih okoli 1000 plemskih posestev, leta 1875. že 11.000 in leta 1892. — zlasti po zaslugi Aleksandrove „banke“ — celo 87.000. To leto je imelo rusko plemstvo pri svoji „banki“ 359 milijonov rubljev hipotečnega dolga in enako svoto pri privatnih bankah. Od svojega 78 milijonov desjatin broječega posestva je posedovalo plemstvo faktično le 57 milijonov . . . Slično se je godilo z „rešitvijo“ male kmetije. Leta 1882. so ustanovili „Kmetško banko“ (posojila za nakup zemljišča). Ta „banka“ ni

¹ Pri roki mi niso ravno novejšje statistike; menim pa, da zadostujejo tudi te, katere sem posnel po Wurmovem „Volkslexikonu“.

pomagala malemu kmetu ničesar, kar dokazuje že dejstvo, da je posodila v 10 letih le razmerno minimalno svoto 65 milijonov rubljev. Le razvijajoči se kmetški buržoaziji je omogočila „banka“ pomnožitev posestev. Obenem so narasli davki grozovito (indirektni davki za 69 milijonov, colnine za 47¹/₂ milijonov) in tako je znašal kmetški dolg na davkih leta 1893. čez 129¹/₂ milijonov rubljev. In kot smrtonosna bolezen se je dvigala iz tega finančnega močvirja leta 1891. do 1892. strašna lakota . . .

Zadolženi plemenitaž in v lakoti umirajoči mušik sta tragi-komični zadnji postavi na večno smrt obsojenega fevdalizma . . . Kapitalizem je prevzel dedščino fevdalizma, — „jaz kupujem vse“, je reklo zlato . . .

*

Kapitalizem je gospodarstvo buržoazije. Res zanimivi so boji mlade ruske buržoazije za nadvlado. Plechanov jih popisuje imenitno v svojih člankih „Die sozialpolitischen Zustände Rußlands im Jahre 1890“.¹ Buržoazija je izolirala najprvo domači trg z visoko colninsko steno; potem si je skušala pridobiti nov trg zlasti v srednji Aziji; transkaspisna in sibirski železnica so v tem oziru velpomembni. Carizem se je pričel uklanjati pred kapitalisti, ki so kričali vedno: „Rusija ruski buržoaziji“. To je temelj nove nastopivše ruske „narodne zavesti“. Naravnost grozno ilustruje to „narodno zavest“ boj proti židovski buržoaziji. Carizem sovraži žida že iz razloga, ker so se odlikovali mladi židovski idealisti v revolucionarnem gibanju prejšnjih desetletij. In zato je podpiral konkurenco

ruske buržoazije. Le par podatkov iz leta 1890: židovska dekleta se niso sprejemala v ženski gimnazij; židom se je prepovedalo izvrševanje nekaterih obrtov itd.

Tako si je priborila ruska buržoazija privilegij izključnega izkoriščanja.

Kajti razvila se je mogočna industrija. Že leta 1893. je produciralo 8 milijonov oseb v domači industriji za 1¹/₂ milijardo rubljev blaga. To je bila prva industrijska generacija, propadajoči srednji stan, mali kmetje in obrtniki. A tudi tovarniška industrija ni zaostala, kajti leta 1893. je bilo že 30.000 tovarnen z 1 milijonom delavcev. In značilna za moderni kapitalizem je poraba ženske in otroka vsvrho izkoriščanja. Kapitalizem v svoji fanatični dobičkaželjnosti privleče vse porabne sile v svoj delokrog. Tako so tvorile ženske leta 1893. celih 24% vsega delavstva, otroci pa 3% . . .

A dovolj tega. Prostor te revije mi ne dovoljuje, da bi popisaval stanje in življenje delavstva domače in tovarniške industrije na Ruskem. Omenim le, da je bil še leta 1891. cilj „kustarjev“ (delavcev domačih industrij), priti kot uslužbenci v cesarsko fabriko orožja, ki je plačavala od 15 do 30 rubljev na mesec za 12 urno delo . . . Kdor se hoče o razvoju domače in tovarniške industrije na Ruskem poučiti, naj čita že citirane članke sodruga *Plechanova*. Za naše namene zadostuje to dejstvo: da je kapitalizem našel pot v sveto Rusijo in pričel izvrševati svojo zgodovinsko nalogo — razbiti namreč zadnje ostanke fevdalizma in realizovati temeljni preobrat, kakor ga je doživela Evropa po velikih revolucijah.

¹ „Neue Zeit“ leta 1891., števil. 47. etc.

To je velika logika večnega razvoja! Razvoj kapitalizma pomeni za ruski carizem začetek konca. Kajti kapitalizem je v svojem bistvu najbrezobzirnejši absolutist in kot tak se bori — ne z bombo in bodalom, temveč z bankovci, stoječ na barikadi denarnih vreč — proti vsakemu drugemu absolutistu. In zato je kapitalizem tudi sovrag absolutne monarhije.¹ Iz papinske monarhije srednjega veka se je razvil verski absolutizem, označen po geslu: „cuius regio, eius religio“. Njemu je sledil zaničevalni dvorski absolutizem, označen po predrznem vzkliku Ludovika XIV.: „L'état c'est moi!“ Temu zopet je sledil do vrhunca prikipele absolutizem, ki je obesil okoli ramen ponižni plašč: „Le roi c'est le premier serviteur de l'état“, samo da je v imenu države veliko lažje izkoriščal ljudstvo. Duhovništvo je bilo potisnjeno v ozadje in steber, na katerem je slonela absolutna monarhija, je bilo plemstvo. Plemstvo je bilo močno pod močnim kraljestvom in zato je bil fevdalizem vedno monarhičen. Kapitalistična buržoazija ni potrebovala več močnega, absolutnega kralja; hladnokrvno je citirala:

„Ja, der König absolut,
wenn er unsern Willen tut.“

Kapitalist rabi kralja kot strašilo za proletarijat, kakor rabi v to svrhu cerkev, krščanstvo, moralo, justico, policijo in vojaštvo . . . Sam hoče kapitalist odločevati i v politiki in zato je v svojem bistvu republikaničen. In tako je ustvaril povsod iz absolutnega vladarja — kralja-marioneto, „ein hohler Darm, voll Furcht

¹ Primerjaj tudi „Das Schicksal der Monarchie“, „Neue Zeit“, 1891, 41.

und Hoffen, daß Gott erbarm'“ . . . Že iz tega stališča je odklenkalo carizmu v hipu, ko se je pojavil prvi nenasitni kapitalist na Ruskem.

A tudi iz drugega stališča. Kapitalizem ustvarja moderni proletarijat in v tem novem družbenem razredu se poraja logično socialistična zavest. — Pobjedonoscev sam je razumel, da so edino „kmetje najkonzervativnejši steber družbe“. Kakor pred tisočletji je odvisen še danes uspeh kmetijskega truda od mamice narave, ki igra tolikokrat vlogo hudomušne mačehe. In kakor njegovo delo je ostal tudi kmet sam vedno nespremenjen. Prepričaj se sam! Fiziognomije klasične grško-romanske umetnosti so čudno slične kmetskim obrazom današnje dobe; marsikatera gorenjska punica nosi isto naivno glavico, kot jo je naslikal srednjeveški menih svoji Madona dolorosa . . . In kmetska duša je ostala ravno tako naivna, otročja, resignirana, nasprotujoča vsaki novi ideji, tako da je opravičen izrek o „antikollektivistischer Bauernschädel“. Nekaj fatalističnega leži v tem po marksizmu konstatiranem dejstvu; in to dejstvo je pečina, na kateri so se razbili vsi agrarni problemi socialistične teorije! Zgodovina revolucij daje Pobjednoscevu in Kautskemu prav . . . „Železni suženj“ šele, o katerem je že sanjal stari Aristotel, je vstvaril novo generacijo — razredno zavednega proletarca. Moderne tovarne, mogočnejše kot Baconove utopije, so šele izvrstna šola solidarnosti, temeljnega principa socializma. Kakor konzervativnost kmeta leži tudi v večnem zakonu gospodarstva, da uresniči vsaka kapitalistična tovarna logično socialnodemokratsko organizacijo.

Videli smo, da je pričelo revolucionarno gibanje na Ruskem z agitacijo v zmislu Bakuninovega anarhizma, da so imeli tajni klubi ruske inteligence agitacijski namen, da se je razvila iz tega brezuspešnega delovanja teroristična taktika in da so bojevali ta boj le posamniki, dočim je masa naroda zrla na to igro z razgretimi živci, kakor zremo v gledišču na Šekspirove tragedije . . . Leta 1883. pa je izšla na Ruskem drobna knjižica: „Socializem in politični boj“, katero je spisal sodrug Plechanov, ki se je sam udeležil prekucijskih bojev sedemdesetih let. In ta knjižica je bila signal modernemu delavskemu gibanju na Ruskem — rusko delavstvo je stopilo resno v vrsto bojevnikov svetovne emancipacije. *Organiziralo* se je! Že leta 1891. so praznovali ruski delavci prvi majnik: V letih 1896. do 1897. pa so uprizorili one grandiozne stavke, ki so prisilile carizem h kapitulaciji. Carizem je izdal socialno politične zakone in se je pričel pečati z delavskim varstvom . . .

V okvirju tega kratko očrtanega razvitka nam je umevati zadnjo revolucijo na Ruskem. Iz življenskega dela Herzenov, Bakuninov, Šeljabovov itd. je vzknila raz-

redna socialna demokratična zavest, — ne več verski revolucijski fanatizem, temveč znanstveno utemeljeno prepričanje. Mučeniki tega razvoja niso padli zaman, kajti — kakor pravi *Marks* v manifestu po premagani pariški komuni: „— vpisani so v velikem srcu delavskega razreda; zgodovina je pribila delo reakcije na sramotni križ, od katerega ga ne odrešijo vse molitve farjev“.

*

In zato simpatizujemo z rusko revolucijo! Razredna zavest nam nadomešča prazne vzore „slovanske vzajemnosti“, ki so bili vedno plašč, s katerim se je pokrivalo zatiranje slovanskih narodov. Vsled tega želimo ruski revoluciji zmago! A prepričani smo, da se ta želja uresniči. Zgodovina, matica vse znanosti, nam daje zagotovilo. Carizem se brani kot ranjen tiger, a brez upanja! To je tako, kakor pravi *Heine*.¹ „Današnja družba se brani le iz potrebe, brez vere v svojo pravico, brez lastnega spoštovanja, ravno kakor ona starejša družba, katere trhli stebri so razpadli, ko je prišel sin mizarja . . .“ Linhart Karl.

¹ H. Heine „Französische Zustände“.

Pregled.

Politika.

V prvi polovici meseca maja se je vršil v Voloski šesti shod *slovanskih novinarjev*. Zbrani slovanski časnikarji pošiljajo udanostno izjavo cesarju, nosijo pri banketih drug drugemu srce na roki in roko na srcu ter odhajajo, posvetivši nekaj ur razpravljanju in posvetovanju, navdušeni domov: eni v prepričanju,

da so s tem pomagali krepiti slovansko vzajemnost, drugi sicer v zavesti, da to ni pravi način medsebojnega spoznavanja in umevanja, vendar pa brez moči, da bi v svoji dvojni moralni, ki jo imajo eno zase, drugo za javnost, kaj storili za uveljavljenje svojega boljšega prepričanja. Tako vprašanje, kjer bi se morala vzbuditi naša vest in pokazati,

da služimo slovanskemu ljudstvu, ne pa onim, ki imajo sedaj ravno vlado v rokah nad slovanskimi narodi, je sprožil na letošnjem shodu prof. Zdiechowski, namreč: rusko-poljski spor. Po vsej pravici je očital slovanski žurnalistiki, da zavlačuje rešitev tega spora in slogu med dvema slovanskima plemenoma s tem, ker podpira in zagovarja ruski carizem in njegovo vlado. To očitane zadeva tudi naše slovenske liste, ki se ne morejo ločiti od pred sodka, kakor bi bila ruska vlada in rusko ljudstvo eno in isto. Ruski absolutizem je toliko slovanskega narodnega značaja kakor vsak drugi absolutizem. Ljudstvo, narod je le sredstvo, ki služi izkoriščevanju absolutističnega mogotca. Ljudstvo je po njegovem mnenju zaradi njega tu in ne on zaradi ljudstva! Boj proti ruskemu absolutizmu je boj za osvoboditev ruskega ljudstva od korupcije in izkoriščanja, ki se zlasti odkriva sedaj v rusko-japonski vojni. Tu je dejanska praktična slovanska vzajemnost, od katere pa smo še daleč.

Shoda v Voloski se je udeležilo tudi pred kratkim ustanovljeno „Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev“. Namen društva je samopomoč, boj za stanovske koristi. Kaj radi in po pravici poudarjamo pomen žurnalistike, društvo pa samo podcenjuje svojo moč in silo, ako se po vzgledu patriotičnih veteranskih društev in raznih dobredelnih bratovščin hodi klanjat zastopnikom oblastev, ki ne vidijo radi neodvisnega tiska. In edino neodvisni tisek ima tak pomen in tako važnost za probujo in osamosvojo naroda, da more imponirati tudi nasprotnikom in dosegati uspehe v korist skupnosti. Slovenska

žurnalistika bi že morala biti toliko ponosna, da ne bi hodila trkat na duri uradnikov in prosit milosti, ko ima pravico zahtevati od svojega naroda, da svoje delavce tudi plačuje. Nima-li pa ta narod toliko umevanja za časnikarsko delo, potem pa le kaže, da še ni zrel za samostojno življenje.

Stoletnica Schillerjeve smrti, ki se je praznovala dne 9. maja, je bila zopet povod šovinističnim izbruhom z nemške in slovenske strani. Nemci umevajo pesnika svobode tako, da delajo nasilje drugim narodnostim, Slovenci ne morejo razločevati med kulturnim in pouličnim nemštvom, zamenjavajoč drugo z drugim. Malo častno in moško za eno kakor za drugo stranko je, da iz varnega zatišja uredništev vzpodbuja učečo se mladino in nižje sloje k pouličnim demonstracijam, o katerih vedo eni kakor drugi, da se z njimi ne rešuje niti kulturno nemštvo niti kulturno slovenstvo. Ako pa so voditelji in uredniki res prepričani, da je poulični vik in krik pravo sredstvo za odločevanje usode slovenske in nemške narodnosti — potem naj se pa oni prvi prikažejo na dan izza svojih uredniških zatišij in naj stopijo na čelo narodnim pouličnim kričanjem in razgrajalcem! To bo dosledno, značajno in pravično, ker pri morebitnih nepravilnostih zadene nesreča dostikrat nedolžne žrtve, dočim se pravi krivci, moralni povzročitelji vsega zla pri vsem tem počutijo prav dobro. Oni so sejali veter, a vihar žanjejo drugi!

Desetletnico svoje službe je praznoval *grof Agenor Goluchowski* kot minister zunanjih stvari in cesarske hiše. Njegovo delovanje nas ne more zadovoljevati. Goluchowski je pristaš tro-

zveze, ki naj bi bila porok velesile naše države. Ta zveza nam samo veže roke, dočim koristi glavno Nemčiji, ki si naslanjajoč se na naše prijateljstvo osvaja balkanske dežele za svojo industrijo. Naša protislovanska politika na Balkanu nam bolj in bolj odtujaže ondotne narode. In prijateljstvo z Italijo? Šovinisti se trudijo, da bi izzvali krvav ples med zaveznicama. Vlada pa daje s svojim nerodnim postopanjem proti laški narodnosti (laška fakulteta v Inšpruku!) takim željam potrebnega netiva. Avstrijsko in laško delavstvo je na svojem sestanku v Trstu dne 21. in 22. maja odločno in solidarno ugovarjalo, da bi laški iredentizem ali pa avstrijsko-ogrske skomine po Albaniji zanetile nevarna naspotja, ki bi rušila prepotrebni mir za kulturni in gospodarski razvoj obeh držav. Laški socialisti v kraljestvu se upro z vso silo, ako bi Italija hotela seči po Albaniji.

Odstopil je *železniški minister Wittek*, ker je dobil v železniškem pododseku državnega zbora nezaupnico vsled prekoračenja kredita pri stavbi alpskih železnic. Njegov naslednik je sekcijski načelnik Wrba.

Na Dunaju je umrl prvi podžupan in namestnik nižjeavstrijskega deželnega maršala, krščanski socialc *Jožef Strobach*, ki je bil v tistem času, ko še ni bil dr. Lueger „hoffähig“, dunajski župan. Dunaj dobi sedaj še enega podžupana, da bodo trije.

Državni zbor je šel za nekaj časa na počitnice, med tem bodo zborovali nekateri *deželni zbori*. Največ zanimanja vzbujajo češki deželni zbor, kjer naj bi se rešilo češko-nemško vprašanje. Do tega stalno ne more priti, dokler bo

češki deželni zbor tako sestavljen, kakor doslej, ko odločujeta v njem plemstvo in meščanstvo, dočim široke mase češkega in nemškega ljudstva nimajo zastopstva. Kranjski deželni zbor ni sklican in obe slovenski stranki, liberalna in klerikalna, zatrjujeta v svojih listih, da jima ni nič do tega, ako deželni zbor deluje ali ne. r.

Dne 18. aprila 1905. se je vršil v Spljetu *sestane naprednjakov dalmatinskih*. Namen shoda je bil, da se pristaja napredne misli med seboj spoznajo, da se porazgovore o sedanjem položaju in se odločijo, kako naj se ravna. Sklenilo se je, da za sedaj ne nastopijo kot samostojna stranka v Dalmaciji, zlasti z oziram na fuzijo narodne in pravaške stranke, ki se je izvršila na podlagi programa, ki dovoljuje, da i oni sodelujejo v ti stranki. Poudarjala se je potreba drobnega dela in opozarjali so na nevarnost črne reakcije, ki v Dalmaciji vedno višje dviga glavo. Za svoje glasilo so naprednjaki določili tednik *Crvena Hrvatska* v Dubrovniku. D.

Socializem.

Razmerje med kmeti oziroma poljedelskimi delavci ter veleposestniki popisuje živo nemški socialistični poslanec J. Herzfeld v svojem spisu „Die Landarbeiter in Mecklenburg“. Na Meklenburškem se je izvršil proces proletariacije med kmeti zelo hitro, prej nego se je moglo misliti so se izpreminjali močni in bogati kmetje v revne poljedelske delavce. Veleposestniki so pretežno večino tamošnjega kmetstva ugonobili. Po revoluciji leta 1848. se je začelo seliti prebivalstvo v Ameriko. Ko je izginilo upanje na boljšo prihodnost,

se je po uradnih cenitvah od leta 1850. do 1854. preko Hamburga izselilo v Ameriko 27.211 Meklenburžanov. Sedaj so nasledniki nekdanjih močnih kmetov — poljedelski delavci — silni reveži, ki se jih ne upošteva nikjer več. Napačno bi bilo, če bi mislili, da je ta slučaj osamljen. Tudi pri nas postaja ta proces propadanja vsak dan očitnejši. Naše kmetije prihajajo na prodaj in naši poljedelci se selijo v Ameriko. Vse državne podpore, vsa colninska politika naših političarjev ne izda ničesar — beda prihaja v deželo.

Neprestano pomanjkanje denarja v občinskih blagajnah sili občine, da neprestano iščejo, kje in kako bi se dal izumeti še kak davek. Tudi na avstrijskem zborovanju mest se je o tem razpravljalo. Isto vidimo pa tudi v Nemčiji. Mesto Frankfurt si je preskrbelo nov davčni sistem in temu vzgledu so sledila tudi druga mesta. Frankfurtski magistrat je razkril dva nova davčna vira za pokritje davčnih potrebščin in obvarovanja dohodninskega davka. Ta dva davčna vira sta: pristojbino za porabo kanalov in pristojbina za odstranjevanje hišnih smeti, katerih pristojbin pa ne plača hišni gospodar — temveč gostač, ker se pristojbina računa po procentih najemnine. Ta pristojbina torej ni nič drugega kakor davek na najemnino. Čemu to pripovedujem? Pač zato, ker je stvar zanimiva. Toda prihajam nekoliko prepozno. Zakaj nedavno je uvel tudi ljubljanski magistrat kanalsko pristojbino. To se je zgodilo zelo naglo, dasi se je pri posvetovanju izrečno poudarjalo, da je ta pristojbina krivična, ker ni nič drugega kakor davek na najemščino gostačev. Pri nas je navada, da vse občinske davke nosijo

gostači. Hišni posestniki se vesele vsakega občinskega davka neizrečeno. Zakaj komaj pride v občinski hiši zadevni predlog na posvetovanje, že zvišajo najemnino. A ne samo za tolik znesek, da pokrijejo dotično davščino — ne, marveč napravijo pri tem tudi *svoj dobiček*. Čudno se nam vidi, zakaj so naši očetje v občinski hiši tako naglo posneli frankfurtski magistrat. *O teh „bliskih“ naj bi „napredni“ občinski svetnik dr. Triller obvestil javnost. — V Berlinu tudi manjka denarja. Zato so tam izvolili občinski gospodarji izmed sebe odbor, ki naj stika za davki, t. j. proučuje naj, na kaj bi se lahko uvedel še kak davek. Predložil je nekaj načrtov ta odbor. Enega teh hočemo povedati. Predlaga se namreč, da se obdači stavbene prostore ob reguliranih cestah. „Bauplatzsteuer“ hočejo uvesti. Takih prostorov je tudi v Ljubljani precej. Dotični posestniki čakajo s prodajo, ker se viša vrednost teh prostorov vsak dan. Če naposled manjka denarja še vedno, priporočamo slavnemu občinskemu zastopu, da uvede „Lustbarkeitssteuer“ v gotovih lokalih.*

Saška socialna demokracija. Poročilo njenega centralnega komiteja pravi, da je preteklo leto pridobil 9500 novih članov. Skupno število organizovanih znaša sedaj 48.119. Socialistični listi na Saškem štejejo sedaj 134.400 bralcev. V raznih občinah ima stranka 1100 zastopnikov, za katere izdaja stranka poseben list „Kommunale Praxis“, ki se peča izključno z občinskimi stvarmi.

Norvegija je srečna dežela. Kar je pri nas nevarno in izdajalsko, je tam nedolžno in dovoljeno. Socialnademokratska agitacija med armado je tam

dovoljena. Poveljujoči general jo je pa hotel vseeno omejiti. Storil je to s tem, da je ukazal moštvu naznaniti, da na vežbališčih in po vojaških podjetjih ni dovoljena nikaka agitacija proti militarizmu. Pri vojaških vajah lanskega poletja se je namreč po vojaških vadniških prostorih v 13.000 izvodih razdelila med vojake agitacijska brošura nekega poročnika-socialista, ki se obrača proti militarizmu, ne pa tudi ljudskemu oboroženju. Vojni minister pa je grajal oklic poveljujočega generala; on ne vidi v agitaciji za ljudsko oboroženje nobene nevarnosti za državo. Pri nas — posebno v Avstriji — pa so navade drugačne!

Belgijska delavska stranka je obhajala svoj 20 letni obstoj. Stranka se je ustanovila oficijelno aprila 1885. Med ustanovitelji so znani posebno Louis Bertrand, Anseele, de Paepe, Demblon. Danes po 20 letih je stranka velika politična in tudi gospodarska moč v Belgiji. Njen načelnik je svetovnoznani učenjak in vseučilišni profesor Vanderfelde.

Pri občinskih volitvah v *Linzu* je bilo v četrtem volilnem razredu izvoljenih v občinski zastop deset socialistov. Tu se je socialna demokracija prvič udeležila volilne borbe v občinski zastop.

Rusko-Poljsko. Številni umori, ki so jih izvršili ruski policaji in kazaki za generalne stavke, so ustvarili tudi za politično delavsko stranko na Ruskem-Poljskem novo situacijo. Postalo je potrebno, poostri revolucionarno taktiko, da se odvrne carjeve hlapce od nadaljnih grozovitosti. In terorizmu brez načrta od zgoraj je sledil terorizem od spodaj. Poljska socialistična stranka ima danes svoj teroristični odbor, katerega

naloga je maščevati se nad osebami, ki so največ krive preteklih in vršičih se grozodejstev. Najprej so z bombo usmrtili varšavskega policijskega mojstra barona Volkena, potem policijskega komisarja Šataloviča v Lodzu, v Sosnovicah poštnega ravnatelja Hradeckega — vsak dan je čitati v časopisih o atentatih na uradne osebe . . . Taki so sadovi absolutizma, ki ne pripuščata ljudski volji nobenega vpliva.

Mizarski štrajk. V Ljubljani je pri mizarski tvrdki Joh. Mathian izbruhnila stavka, ker je podjetnik vrgel na ulico štiri starejše delavce in je hotel tudi poslabšati delavne pogoje. Vsa pogajanja so se razbila, ker ni podjetnik hotel nič čuti o delavskih zahtevah. Delavci pa so ostali solidarni, dokler se ni podjetnik udal in ugodil stavljenim zahtevam.

Prvi majnik so letos v velikem obsegu praznovali po Slovenskem, kar je dobro merilo za naraščajoče delavsko gibanje.

L. 1904. je imela angleška delavska strokovna organizacija v 1166 društvih organizovanih 1,902.000 članov.

Znani nar. gospodarski pisatelj prof. *W. Sombart* je predaval nedavno v berlinskem društvu trgovcev in industrijalcev o svojih utisih, ki jih je dobil na potovanju po Ameriki. Govoril je tudi o ameriških delavcih, katerim se godi bolje nego evropskim. Vresnici so mezde delavcev v Ameriki višje kot pri nas. Ameriški delavec torej lažje zmaguje stroške za hrano, obleko in stanovanje. Manj izda ameriški delavec za luksuz in gledališče, kot je navada v Evropi. Svojo večjo mezdo pa mora delavec tudi pridelati z naporim delom. Splošno

se opaža, da odstranjujejo starejše delavce iz dela, tako da star delavec le težko dobi posla v ameriški industriji. Carnegijeve nove tovarne za jeklo vslužbujejo n. pr. le delavce pod 35 leti. Socialnega zakonodavstva Amerika ne pozna; 168.000 otrok pod 14 leti dela v ameriških rudnikih. V ameriških (Unija) rudnikih se ponesreči na leto 3%, na Angleškem le 1% delavcev. Vojaštvo prav tako kot v Evropi udušuje štrajke. Tamošnje razmere niso kvalitativno različne od naših, to ni noben absolutno novi svet (Amerika); to je svet najčistejšega, po nikakih tradicijah ali institucijah oviranega kapitalizma, je rekel Sombart.

Mednarodni socialistični biro je objavil oklic za Armence na Kavkazu. Znano je, da so se tam nedavno vršili krvavi boji med Mohamedanci in Armenci. V industrijskem mestu Baku je stavkalo več tisoč delavcev brez razlike plemena in vere. Dokazano je, da so ruske oblasti same provzročile krvave moritve med Turki in Armenci s tem, da so same oborožile Turke, stare sovražnike Armencev, ter jih spustile v mesto. 700 do 800 mrtvih in 1500 ranjenih Armencev je bilo žrtve. Klanje

Turkov so ruske oblasti in kazaki mirno gledali. Oklic pozivlje socialistične stranke vseh dežel protestirati proti krvoločnemu carizmu.

Občinske volitve v glavnem danskem mestu so končale z veliko zmago socialnih demokratov in liberalcev. Za skupno listo štirih socialnodemokratičnih in dveh radikalnih kandidatov se je oddalo 22.133 glasov, dočim so dobili nasprotniki le 18.300 glasov. Občinski zastop Kopenhagena ima sedaj 16 socialnih demokratov, 12 radikalcev in reakcionarjev.

„Ljudski oder“, društvo za delavsko izobrazbo se je ustanovilo v Trstu in je priredilo že predavanje o temi „Znanost in delo“. Predaval je odvetniški kandidat I. Novak.

Slovenski klerikalni združniki so dobili znatno podporo 15.000 kron od poljedelskega ministrstva. Klerikalni poslanci slovenski so namreč glasovali v parlamentu za militarizem. — V Idriji se je osnovala „Prva idrijska čipkarska zadruga“. To je na Slovenskem že druga večja produktivna zadruga v čisto socialistični smeri. Abditus.

Književnost.

Povodom praznovanja 1. majnika je izšel v Ljubljani slavnostni spis, ki ga je uredil Etbín Kristan. Ta spis prinaša več člankov, med katerimi prevladujejo oni agitatorične vsebine, ter eno pesem. List krasé trije portreti, in sicer Ignaca Daszynskega, Hansa Reselna in Louise Michel. List ima obliko brošure in je radi tega vedno aktualen. — Idrijski list „Naprej“ je tudi izšel prvega maja v praznični obliki. Tudi ta list je naravnost krasno ilustrovan. I. k.

Vse pošiljlatve se naj naslovljajo izključno le: Uredništvo in upravništvo Naših zapiskov v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Mlinar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.